

הפרה הדנית בישראל

בלתי מספיקות ובהרכב בלתי רצוי, נסיון בלתי מספיק בטיפול בבקר ועוד. סקר זה בוצע על ידי מדריך המחלקה לבקר חיים שור. בוקרו 6 ישר בים חקלאים ובשניים מהם נחשבים העדרים כטור בים מאד, בשניים טובים ובעוד שניים בינוניים. 6 משקים אלה קיבלו בס"ה 121 ראש בקר דני, מזה 27 פרות ו-94 עגלות, הרות.

טבלה 1. חלוקת הבקר הדני

מס. המשק	שם המשק	מס' הראשים	רמת העדר
		שקיבלו	במשק
1	ברקאי	22	בינונית
2	גבעת עוז	21	טובה
3	דליה	13	טובה
4	להבות חביבה	27	טובה מאד
5	מגידו	23	בינונית
6	עין כרמל	15	טובה מאד

התאקלמות הפרות הדניות

בדרך כלל אפשר לציין שלא נתגלו קשיים מיוחדים באיקלומן של הבקר הדני. הוא לא סבל באופן מיוחד בימות הקיץ. צריך להודות אמנם שבאותם הימים שמידת החום עלתה מעל ל-30 מעלות, גם בו נתגלו סימני סבל וקושי ויסות החום כבכל פרת-חלב אחרת, והבקר הדני לא נבדל לטובה וגם לא לרעה מכל גזע אחר.

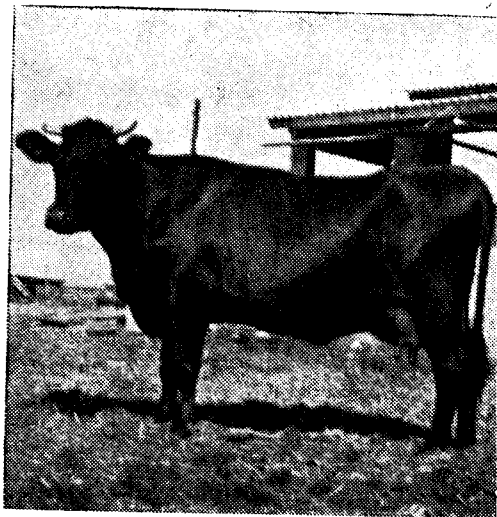
הבקר הדני הסתגל בקלות לתנאי ההזנה והטיפול החדשים. הוא הגיע לתנובות חלב גבוהות יותר באותם המקומות בהם הועמדו לרשותו כמוריות גדולות של מספוא גס. דבר אחד יש לציין לרעתו: במרעה הרים בו מרובים אבנים וסלעים. נפגעו הפרות הדניות יותר מהאחרות בטלפיים וחלו קשה במחלות רגליים מוגלתיות.

כדי לספק את צרכי ההתישבות החדשה בבקר ג היה די בריבוי הטבעי של העדר הקיים והיה רק להביא אלפי פרות מחוץ לארץ.

בין פרות היבוא היו גם פרות מדניה. רובן, גזע הדני האדום ומיעוטן, שחורות-לבנות.

מרבית הבקר הזה נמסר למתישבים חדשים, א' יהיה זה צודק לשפוט על טיבו ומידת התא-תו לתנאים האקלימיים שלנו לפי התוצאות הושגו במשקים צעירים אלה.

מאידך חשוב לאנשי המקצוע בישראל להגיע זיכום כלשהו על טיבו של הבקר הדני וכושר תאקלמותו. לשם כך ערכה המחלקה לבקר סקר בקר זה במשקים החקלאיים בהם הוחזק הבקר תנאים רגילים ולא סבל מסיבות בלתי תלויות ה, כגון חוסר שיכון מתאים, מספוא בכמויות

פרה דנית טהורה.

הפרה „הזרה“ פוגעת בתנובת העדר

מחקרים בהתנהגות בעלי-חיים העלו שעלולה לחול הפחתה כדי 5% בתנובת החלב והשומן כשיצרפו באורח פתאימי פרה „זרה“ לעדר מגובש יפה ויציב. הופעת הפרה „הזרה“ מעוררת התרגשות המלווה התנגחויות, בעיטות ואיומים עד שה„אורח הלא קרוא“ נקלט, וסדר חברתי חדש יוקם. עד להרגעת הרוחות — לפעמים זה עלול להימשך מספר ימים — תורגשנה הפרעות בהנבת החלב, ורק לאחר כריתת שלום עם הפרה הזרה חוזר המצב ליושנו.

טבלה 2. הפחת בבקר הדני בשנים 1951—1954

שונות	ה י צ י א ה			ס י ב ו ת		ס"ה ראשי בקר			משק שם המשק
	הפלה	שחפת	תנובה נמוכה	קדחת מחלות עטין	קדחת קרציות	נפסדו עקרות	נתקבלו	נפסדו	
3	—	—	—	—	1	5	9	22	1. ברקאי
2	1	1	1	—	—	6	11	21	2. גבעת עוז
1	—	1	—	—	5	1	8	13	3. דליה
1	1	—	—	2	—	3	7	27	4. להבות חביבה
6	—	1	1	1	—	2	11	23	5. מגידו
1	1	—	1	1	—	2	6	15	6. עין כרמל
14	3	3	3	4	6	19	52	121	סה"כ

מ"121 ראשי בקר שהוכנסו ל-6 המשקים נפסדו 52 ראש (43%) במשך 4 שנים. מעניין לפרט את היציאה לפי השנים.

טבלה 3. הפחת בבקר הדני לפי השנים

ה ש נ ה	מס' הפרות בראשית השנה	נפסדו פרות	הפחת השנתית ב-%
1951	121	5	4.13
1952	116	19	16.4
1953	97	17	17.5
1954	80	11	13.7

כעבור 3½—4 שנים נשארו בחיים 69 פרות (57%).

היוצא מזה ששיעורי היציאה השנתיים בבקר הדני לא היו גבוהים בדרך כלל. מספרים אלה מוכיחים עוד שבמשך 18 חודשים הראשונים לבואו של הבקר הדני, כלומר, בתקופה הקריטית של הסתגלות בקר חוץ לתנאי הארץ, שיעורי ההפסדים לא היו גבוהים; נפסדו בס"ה 24 ראשים.

לפי פירוט דלקמן:

קדחת הקרציות	6
אי התעברות	5
תגובה חיובית לשחפת	3
הפלות	2
מחלות שונות ואסונות	8

אחת נקודות התורפה בבקר יבוא זוהי כרגיל שאלת הפוריות. כשהבהמה נתונה במאמץ פיסיר

כושר ההנכה האבסולוטי

רוכזו על ידינו סיכומי תנובות של 75 מבכירי 21 פרות משנת חליבתן הראשונה בישראל מ-25 הנותרות לא סוכמו תקופות חליבה שלמוו ומשום כך לא נכללו בחישובים.

מטבלה 2 התברר שאי ההתעברות גרם להפסדים הכבדים ביותר. מבין כל הבהמות שנפסדו היוו היוצאות מחמת עקרות 37% לעומ 28% הנפסדות מסיבה זו בעדרי הארץ. דבר ז מעיד שעל הבהמות האלה עבר משבר התאקל מות מסויים שהתבטא קודם כל, כבמקרים דומים בליקוי הפוריות.

תנובת החלב

אבן הבוחן העיקרית להתאמתה וכושר הסתגלותה של פרת יבוא לתנאי סביבת ואקלים חדשים זוהי רמת התנובה שהיא משיגה. הן מבחינה אבסולוטית והן מבחינה יחסית לגבי פרות אחרות שנתאזרחו באותו משק.

ננסה לבדוק את הישגי ההנבה של הפרות הדנית בארץ.

ערכה של התנובה השניה 125 ושל השלישית 145 לעומת 100—110—117, שהינם הערכים המקובלים של הפרות בארץ (על יסוד סיכומים של תנובות במשך 13 שנים).

כנקודת מבחן נוספת להערכת ההשפעה של שנת האיקלום הראשונה על ההנבה יכולים לשמש המספרים דלקמן:

77 פרות מבין 121 סיכמו שתי תקופות חליבה רצופות. בראשונה הניבו 3715 ק"ג חלב ב־310 ימי חליבה; הגיל הממוצע של הפרות היה 1052 ימים (2 שנים ו־11 חודשים); היתה זו שנת החליבה הראשונה בישראל. בשנה השניה הגיעו אותן הפרות ל־4443 ק"ג חלב ב־320 ימי חליבה, כש־גילן הממוצע 1456 ימים (כמעט 4 שנים) גם במקרה זה העליה ב־728 ליטר חלב (20%) היא יותר תלולה מהמתאים לעליה הצפויה של דרגות הגיל מ־3 שנים ל־4 שנים.

בושר ההנבה היחסי.

היות והפרות הדניות שנכללו בסקר זה נמסרו כולן לעדרי בקר קיימים, בהם עמדו גם פרות שנולדו במקום וגם פרות יבוא מארצות אחרות, קיימת אפשרות להשוות את תנובות החלב של הפרות הדניות עם אלה של יתר הפרות.

75 מבכירות שהמליטו את המלטתן הראשונה בישראל הניבו בממוצע 3414 ק"ג חלב ב־324 מי חליבה.

2 הפרות, רובן בהמלטה שניה ושלישית, הגיעו שנת חליבתן הראשונה בישראל לממוצע של 4431 ק"ג חלב ב־305 ימי חליבה.

מ־75 המבכירות דלעיל, 57 סיכמו גם תקופת חליבה שניה ותנובתן הממוצעת היתה: בתקופה הראשונה 3516 ק"ג חלב ב־317 ימי חליבה; בתקופה השניה — 4377 ק"ג חלב ב־322 ימי חליבה.

העליה בתנובות המבכירות לאחר ההמלטה השניה היתה כדי 861 ק"ג חלב, שהם 24.6% עליה כה ניכרת בתנובה נותנת מקום להשערה, שהמבכירות לא הגיעו למלוא יכולת ההנבה בתקופתן הראשונה משום שסבלו מחבלי ההתאקלמות וההסתגלות בשנה הראשונה לשהותן בארץ.

אישור נוסף נמצא להשערה זו כשנסקור את התנובות של 23 מבכירות שלכל אחת מהן יש שלש תקופות חליבה מסוכמות בארץ. הממוצע היומי ליום חליבה של מבכירות אלה הוא:

בתקופת החליבה הראשונה 10.2 ק"ג חלב.

" " השניה 12.8 "

" " השלישית 14.8 "

אם נחשוב את התנובה הראשונה ל־100 יהיה

טבלה 4. השוואת תנובות של דניות לתנובות הפרות האחרות (1951—1952)

שם המשק	פרות דניות				פרות אחרות				תנובה
	מספר הפרות	ימי חליבה	חלב בתקופה ק"ג	חלב ליום ק"ג	מספר הפרות	ימי חליבה	חלב בתקופה ק"ג	חלב ליום ק"ג	
ברקאי	13	328	3900	11.9	21	289	3495	12.1	102
גבעת עוז	18	280	2890	10.3	10	310	5313	17.1	166
דליה	5	316	2175	6.9	59	299	3332	11.1	161
להבות חביבה	26	328	4695	14.3	14	316	6208	19.6	137
מגידו	20	336	3019	8.9	13	285	3523	12.4	139
עין־כרמל	14	314	3810	12.1	46	295	4241	14.3	118
ממוצע	—	318	3650	11.5	—	294	3993	13.6	118

בטבלה 4 הובאו הנתונים משנת 1951/52. כמה סיבות לכך; נמנה את העיקריות. השנה הנ"ל בולט למדי ההפרש בתנובות לרעת הדניות. היו

מות אחדים הן סבלו קשה מקדחת. כן גם נזכיר שחלק גדול של הדניות היו אז בתקופת חליבתן הראשונה כמבכירות. אין, איפוא, להתפלא שתנור בותיהן של הדניות לא השתוו לאלה של האחרות. אולם בולטת מטבלה 4 העובדה שבמשק בעל רמה

גבוהה (להבות חביבה) גם הדניות, אף בשנה הראשונה, הניבו תנובות נכבדות למדי. להלן טבלה 5, בה הובאו הנתונים משנ

1953—1952.

טבלה 5. השוואת תנובות של דניות לתנובות הפרות האחרות (1953—1952)

שם המשק	פרות דניות				פרות אחרות				תנובה האחרות לעומת הדניות ב%
	מספר הפרות	ימי חליבה	ק"ג	חלב בתקופה חלב	מספר הפרות	ימי חליבה	ק"ג	חלב בתקופה חלב	
ברקאי	13	330	4440	13.5	31	290	3528	12.2	90
גבעת-עוז	12	304	3626	11.9	21	300	4842	16.3	137
דליה	5	301	3451	11.5	54	304	4316	14.2	124
להבות-חביבה	22	343	5660	16.5	24	286	4395	15.4	93
מגידו	13	311	3719	12.—	25	296	3649	12.3	103
עין-כרמל	12	303	4224	13.9	49	299	4197	14.1	101
ממוצע	—	320	4443	13.9	—	297	4144	14.—	100.7

0.2% יותר מהממוצע של העדר הישראלי באות השנים. תנודות % השומן היו בין 3.2 ל-4.8.

מטבלה 5 אנו למדים שחל שיפור ניכר בתנור בות הדניות בהשוואה לתנובות שאר הפרות שבי אותם העדרים. התנובה היומית הממוצעת שלהן עמדה על 13.9 ק"ג לעומת 14 ק"ג של הפרות האחרות.

אפשר אם כן לסכם ולהגיד שבשנה הראשונה היתה תנובה הדניות פחותה במידה ניכרת מחמת קשיי האקלים ובשנה השניה הן התאוששו במידה מסוימת והתקרבו לרמת התנובה של הפרות האחרות. אבל גם הפעם לא השיגו אותה במלואה. יתכן שבשנים הבאות הן תגיענה לרמה הממוצעת הארצית, אבל אין להניח שהן תעלינה עליה במידה ניכרת, כשם שהתבלט הדבר בהרבה משקיים עם פרות הולשטיין-פריזיאן שהובאו מארה"ב.

תנובת השומן של הפרות הדניות

לא בכל השנים ולא מכל הפרות נעשו בדיקות שומן סדירות. בידינו סיכום של 35 פרות דניות, שהניבו בממוצע 173 ק"ג שומן לתקופה אחת השומן הממוצע של אלה היה 3.82%, וזהו בערך

פרה דנית×הול. 1.

רמיים נוספים.

בולט על אלו של יתר הפרות. גילן הממוצע היה ב-22 חודש בערך יותר גבוה משל הפרות האחרות. בשנה ההיא התחילו להמליט גם פרות דניות טהורות גזע שנולדו בארץ לפרות שהובאו הרות מדנמרק. עשר המבכירות האלו הניבו בממוצע 4038 ק"ג חלב, 148 שומן, 3.65% שומן ב-330 ימי חליבה; ממוצע ליום חליבה 12.2 ק"ג חלב. הפרות הדניות לא הובאו לישראל מתוך כוון נה להרבותן על טהרת גזען — הן הורבעו בפרים הולנדיים והולשטיין-פריזיאן. יש ענין רב ב- בנות כלאיים אלה. רובן מתפתחות יפה; צבען לרוב שחור לגמרי עם כתמים לבנים בודדים בזנב, ברגליים ובעטין. עד כה סיכמו רק שלש מהן את תקופת החליבה הראשונה, ואלו הן תנובותיהן, בהשוואה לאמהותיהן הדניות.

4018	ק"ג חלב	3.50%	שומן
3524	"	3.50%	"
4156	"	3.40%	"
2547	"	3.50%	"
4705	"	3.80%	"
3116	"	3.40%	"

חליבה; הממוצע ליום חליבה 10.5 ק"ג. רמת תנובת זו היא נמוכה בהרבה מרמת החלב של המבכירות שגדלו בארץ, המסתכמת לפי

לאחר שסקר זה סוכם הגיעו לידינו נתונים וספים על הפרות הדניות שיש בהם ענין רב.

בשנים 1954/55 סיכמו ב-6 המשקים הנ"ל 3 פרות דניות את תנובות החלב שלהן. ל-12 מהן זיתה זו תקופת החליבה השלישית. ל-23 הנותרות זקופת החליבה הרביעית. התנובה הממוצעת ש- להן היתה 5178 ק"ג חלב, 193 ק"ג שומן, 3.73% שומן ממוצע ב-311 ימי חליבה. ממוצע ליום חליבה 16.7 ק"ג חלב. ב-6 העדרים שבסקר עמדו (נוסף לדניות) עוד 282 פרות, שתנובת החלב הממוצעת שלהן היתה 4285 ק"ג, 155 ק"ג שומן, 3.62% שומן ב-298 ימ"ח; בממוצע ליום חליבה 14.4 ק"ג. בשנה ההיא עלו התנובות הדניות באופן

259	ימי חליבה	1: זוג	הבת המעורבת
294	"	האם הדנית	
299	"	2: זוג	הבת העורבת
279	"	האם הדנית	
329	"	3: זוג	הבת המעורבת
268	"	האם הדנית	

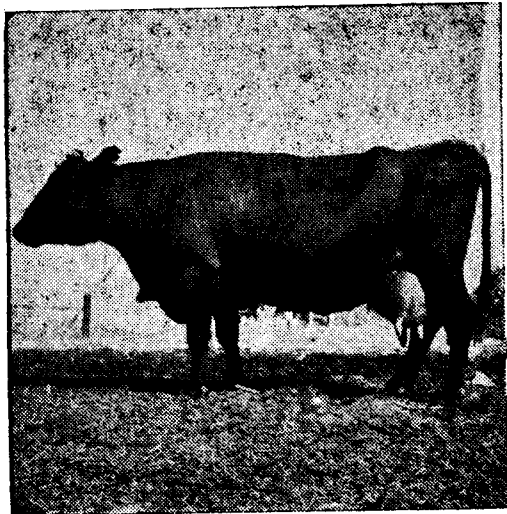
בשלושת המקרים הנ"ל תנובת החלב של הבת המעורבת עולה במידה ניכרת על זו של האם הדנית.

סיכום ומסקנות

- נסקרו 121 פרות יבוא מדניה;
- הפרות האלו עמדו ב-6 עדרים טיפוסיים מבין 41 שקיבלו בקר דני.
- מתוך 121 פרות אלו 25 (20%) לא סיכמו אפילו תקופת חליבה אחת.
 - 96 (80%) סיכמו תקופת חליבה אחת.
 - 77 (64%) סיכמו שתי תקופות חליבה.
 - 35 (29%) סיכמו שלש וארבע תקופות.
- בתקופה של 4 שנים נפסדו 52 פרות (43%) מהן 19, למעלה מ-1/3, מסיבת עקרות.
- קשיי ההתעברות שהופיעו נראים כתוצאה של הבלי ההתאקלמות והמצב משתפר והולך אחרי שתיים-שלש המלטות בארץ.
- תנובת החלב הממוצעת של 75 מבכירות דני- יות מהיבוא היתה 3414 ק"ג חלב ב-324 ימי

פרה דנית×הול. I

פרה דנית טהורה

די יפה לתנאי הארץ אחרי שעבר עליה סבל מסויים בשנה הראשונה. היא יכולה להגיע לתנובות חלב שאינן נופלות מהרמה הממור צעת של העדר הישראלי, אך אין להניח שהיא תעלה עליה.

אוריאל לוי

חיים שור

מדריך המחלקה לבקר מנהל המחלקה לבקר

הנתונים של 10 שנים האחרונות בממוצע יומי של 12.6 ק"ג חלב בקירוב.

ז. בתקופת חליבתן השניה הניבו 57 הפרות הדניות בממוצע 4377 ק"ג חלב ב־322 ימי חליבה והממוצע ליום חליבה היה 13.6. הושג גה עליה ב־20% ; שיעור עליה זה מעיד על כך שבתקופתן הראשונה לא הגיעו הפרות למלוא כושר ההנבה שלהן ויש להניח שהסיבה לכך היו חבלי ההתאקלמות.

ח. בהמלטה השלישית והרביעית מגיעות הפרות הדניות לתנובות חלב הנעות סביב 5000 ק"ג ולממוצע יומי של 16 ק"ג חלב בקירוב ובוזה הן משיגות את רמת התנובה של הפרה הישראלית המבוגרת ; אולם יש להביא בחשבון שרק כ־30% של הפרות הגיעו לסיכום הפרות המבוגרות, ויש להתחס לקבוצה זו כאל פרות מובחרות ביותר.

ט. התבלט קשר מסוים בין רמת התנובה של העדר שהיה קיים במשק מקודם לבין זו של הדניות שעמדו באותו משק. במשקים בעלי דרגה מושלמת יותר בכל הנוגע למבנים, אספקה וכוחות עבודה הושגה רמת תנובה גבוהה יותר בעדר בכללו וכן גם בעדר הידניות שצורף אליו.

י. בסיכום אפשר להגיד, שהפרה הדנית הסתגלה

פרות חלב זקוקות להגנה מחום הקיץ

למזלה הרע אין הפרה מוכשרה כיתר בעלי החיים להגן על עצמה בפני סבלות החום ; אין היא יכולה להזיע ואין באפשרותה להפיג את חום גופה ע"י קרינה. למעשה פרתנו המודרנית מרגישה את עצמה טוב ומייצרת ביתר יעילות במזג אויר קריר. כשהחום בחוץ מגיע ל־26 מ"צ וממשיך לעלות מתחילה גם עליה בטמפרטורה של הפרה ועקב זה — תיאבון לקוי וירידה בתנובה.

ידוע הדבר באיזו מידה תלויה רמת התנובה בכמות המזון שהפרה אוכלת, אולם ככל שמנת המזון גדולה יותר כן ירבה ייצור חום בגוף עקב תהליכי העיכול של מיני המספוא השונים. לכן צעד ראשון להגנה עצמית של הפרה בימים חמים — להימנע מאכילה ככל האפשר. בוקרינו באיזורים החמים נוכחו כמה קשה "לעורר" את הפרות לאכילת מספוא גס, ולו אפילו ירוק, במשך שעות היום. מוטל, איפוא, על המטפלים לעשות הכל כדי להקל על הפרות בימות החמה. להרבות צל בשטח פתוח למשב הרוח — זהו תנאי ראשון. גג סככת־הצל שיהיה גבוה ככל האפשר — למען לא תופרע תנועת האויר החפשיית מתחת לגג. תצפיות שונות הוכיחו שהטמפרטורה במרעה ירוק היא ב־5—6 מעלות נמוכה מזו שבחצר חשופה. ואחד הדברים החשובים ביותר, אשר לו זקוקה הפרה בימים חמים, מִישְׁתִּייה קרירים, וממילא מובן — גישה חפשיית אליהם, כי נוטה הפרה לשתות 10—12 פעמים ביממה בעונת החום. אין זה דבר פשוט לספק מים קרירים בתנאינו אנו כשהמים מתחממים כרגיל בבריכה, בצינורות ולבסוף בשוקת עצמה, הגלויה עפ"ר לקרני השמש הלוהטות. היה כדאי שבוקרים בעלי יומה ינסו פה ושם לצנן את המים שבשוקת בקרה, או ע"י מהילה במים שהצטננו יפה בקנקנים בבריכת קירור החלב. יש להניח שפרות גבוהות התנובה תגבנה יפה על "כיבוד" ממין זה. בימים החמים.